

ACTIVITATEA CULTURAL-EDUCATIVĂ ÎN BASARABIA INTERBELICĂ

Valentin BURLACU, dr., conf. univ.

Summary

Functionality and forming a lot of societies and associations in interbelic period, consisted a great cultural activity in a area between Nistru and Prut rivers. Those institutions was played a big role in cultural life of community of this area, that was activity throw june 1940. Activity of those institutions make people of here, by their contribution, to become trully patriots of mother country.

După Marea Unire s-a manifestat o puternică tendință de a supune păturile largi ale populației rurale și urbane din Basarabia procesului de instruire și educație. Această acțiune s-a conceput drept o luptă contra analfabetismului, punând astfel accentul pe instruirea elementară a maturilor, realizată în școli de adulți [2, p. 274].

Era preluată experiența de organizare a activității cultural-educative acumulată pe parcursul mai multor decenii în Regat. Intelectualii veniți de peste Prut, alături de funtașii basarabeni, au luat parte la înființarea primelor instituții, societăți și cercuri culturale, care au contribuit la renașterea națională, la consolidarea vieții spirituale românești.

În anii '20 accentul preocupărilor în activitatea școlilor pentru adulți s-a pus pe propaganda culturală, alfabetizarea populației continuând să fie o sarcină importantă. Unul dintre obiectivele principale ale structurilor oficiale era susținerea și finanțarea instituțiilor, colectivelor, societăților artistice. Prin culturalizarea satelor, prin alfabetizare și îndrumări teoretice și practice în diferite domenii (sănătății, organizării muncii etc.), se urmărea ca și categoria socială a țăranilor să se bucure de un trai decent și o viață spirituală mai bogată.

Semnificativ era conceptul Ministerului Instrucțiunii privind rolul școlilor de adulți în Basarabia. Într-o directivă trimisă

autorităților din Chișinău, în 1922, ministrul Instrucțiunii Publice, C. Angelescu, indicând necesitatea organizării școlilor de adulți, menționa că ele „se impun în Basarabia mai mult decât în toate celelalte ținuturi ale Regatului”. Rolul acestor școli era privit astfel: „nu numai că răspândesc și întăresc în popor elementele de cultură, care îți sporesc puterile de viață și de rezistență în fierberea și tulburările de peste Nistru, dar ele fac o operă de cultură națională, de trezire a conștiinței românești, chemând la viață culturală masele care au fost lăsate în părăsire la sate și populația orășenească cu spiritul falsificat și sentimentele înstrăinate în decursul stăpânirii trecute”. Era exprimată și grija pentru consolidarea statului național unitar, școlile având menirea „să închege unitatea sufletească a românilor de pretutindeni și să asigure trăinicia stăpânirii noastre în granițele firești românești” [11, pp. 7-9].

În cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice, în iunie 1922, a fost înființat Inspectoratul activității extrașcolare și al promovării culturii românești în Bucovina, Basarabia și Transilvania. La decizia acestui departament, în Basarabia, ca și în celelalte provincii unite, erau trimiși inspecitori ai activității extrașcolare, pentru a îndruma și controla activitatea personalului didactic în afara școlii. Ei aveau misiunea de a mobiliza forțele corpului didactic și ale populației la întărirea școlii, la organizarea unor acțiuni culturale, orientate să consolideze conștiința națională. În special se atrăgea atenția la inspectarea școlilor din localitățile populate de către minoritățile naționale [11, pp. 10-12].

Un rol important în propaganda culturii în arealul românesc l-au reprezentat societățile culturale, care, în Basarabia până la 1918, spre deosebire de alte provincii românești înstrăinate, au lipsit cu desăvârșire. Pentru a redresa situația, în Basarabia interbelică s-a demarat o adevărată „ofensivă culturală” care trebuia să pătrundă în toate sferile de activitate: socială, economică, politică, culturală. Și acest deziderat a fost realizat, în primul rând, de societățile culturale [9, pp. 86-87].

Una din primele societăți culturale create în Basarabia a fost Societatea Istorico-Literară „B.P. Hașdeu”. Fondată imediat după 1918, grație obiectivelor propuse și performanțelor atinse pe parcursul anilor de activitate, Societatea a jucat un rol important în viața culturală a Basarabiei. Ea a fost înființată, la 25 martie (7 aprilie) 1918, prin strădaniile marilor cărturari români, Iu. Frățimanu, I. Nistor, P. Haneș, D. Munteanu-Râmnic, care au întocmit statutul Societății.

Conform statutului, scopurile Societății erau: a) colectarea de materiale istorice și literare cu privire la trecutul Basarabiei, la limba și literatura populației băștinașe; b) deschiderea unei arhive și a unui muzeu național; c) studierea istoriei, limbii și literaturii române din Basarabia, sub toate raporturile și aspectele ei; d) editarea unui buletin al Societății, încurajarea și sprijinirea unor publicații cu privire la istoria și cultura basarabeană etc. [14, pp. 13-15]. Aceste scopuri au fost lumina călăuzitoare pentru toți membrii societății în activitatea lor.

În toamna anului 1919, la Chișinău, se înființează „Cercul Moldovenesc”, societate culturală care a întrunit intelectuali din toate provinciile statului român aflați în Basarabia. Într-un apel lansat de către Comitetul de organizare, în frunte cu Iorgu Tudor, scopul cercului era specificat astfel: „cunoașterea și strângerea legăturilor de prietenie și înfrățire dintre românii de pretutindeni, cultivarea limbii și răspândirea literaturii românești prin ținerea de conferințe și organizarea de șezători, teatru etc.”. Din acest cerc făceau parte reprezentanții Ligii Femeilor Moldovene, condusă de Elena Alistar, profesori, studenți, funcționari ai administrației Chișinăului, magiștrați, scriitori. Cu concursul lor s-au organizat șezători literare, serbări cu caracter național, festivaluri artistice. Participanții ascultau cântece patriotice românești interpretate de corul „Barbu Delavrancea”, sub conducerea profesorului Arbore Savu.

Odată cu inaugurarea „Cercului Moldovenesc” s-a înființat și revista acestei societăți, intitulată „Moldova de la Nistru”, ceea ce

demonstra că întemeietorii ei își îndreptau privirea spre masele largi ale locuitorilor, pentru a le chema la noua viață culturală „potrivită cu tradițiile, obiceiurile și cu firea etnică a poporului moldovenesc”. Comitetul de conducere al revistei era alcătuit din basarabenii: Gh. Madan, T. Inculeț, E. Alistar, din profesori, scriitori, savanți și publiciști veniți din Regat, Ardeal și Bucovina, printre ei fiind: N. Beldiceanu, N. Dunăreanu, L. Marian, D. Iov, T. Panfile, Apostol Culea, C. Filipescu ș.a. Revista mai avea și membri delegați la București, Iași, Hotin, Soroca, Bălți, Comrat, inserând în paginile sale informații despre cele mai importante evenimente din viața culturală, pedagogică, schițe, articole, poezii, fragmente din operele unor scriitori cu renume, cuprinzând sub aspect geografic întregul areal al țării [12, p. 97].

În această acțiune populară de contribuție la îndrumarea și formarea tineretului și de luminare a maselor, trebuia un regulator care să organizeze și să îndrumeze. O mișcare așa de puternică și cu un rol așa de însemnat nu putea trece neobservată din partea statului, care, apreciind la justa ei valoare acțiunea acestor societăți și cu impulsul instituției monarhice, a căutat să le dea o ființă legală și o organizare cât mai temeinică. În 1922 au fost adoptate Statutul și Legea Fundației Culturale Regale „Principele Carol” [5, pp. 86-87].

Munca de culturalizare a maselor populare, sub îndrumarea Fundației Culturale Regale, a fost organizată în toate satele basarabene, începând cu anul 1934.

În contextul vieții culturale a Basarabiei, ca un factor ce a contribuit la progresul și diversitatea ei, se înscrie și „Astra” basarabeană – societate culturală binevolă, creată după modelul „Astrei” ardeleni și cu contribuția intelectualității din Transilvania și Basarabia.

„Astra” basarabeană, ca structură și organizare, o reproducea, cum și era de așteptat, pe cea ardeleană. Și în Basarabia au fost înființate „zece secții literare și științifice”, menite a studia, populariza și realiza „diferite probleme de cultură și de viață ale

poporului român” – așa cum a fost determinat scopul „Astrei” basarabene de către V. Goldiș, președintele asociației „Astra” și O. Ghibu, comisarul ei general pentru Basarabia. Toate secțiunile s-au constituit între 10 noiembrie și 10 decembrie 1926. Funcția de secretar general al „Astrei” basarabene o deținea Șt. Ciobanu.

Membrii societății erau preocupați de colecționarea folclorului muzical și a artei țărănești; răspândirea în mase a artei culte și a celei populare; încurajarea pictorilor și muzicanților basarabeni; organizarea expozițiilor; studierea bogățiilor naturale din Basarabia, a florei și faunei ținutului; dezvoltarea învățământului secundar și celui primar etc. [4, p. 66].

Un nou val de manifestări culturale ale „Astrei” cu scopuri național-instructive începe din primăvara anului 1932, când, drept rezultat al unei munci susținute, s-a pus la cale o largă campanie propagandistico-culturală de deschidere a căminelor culturale la sate și de organizare a diverselor manifestări patriotico-naționale (serbări, șezători, întruniri etc.) prilejuite de diferite date religioase, evenimente din istoria țării și a ținutului.

Activitatea Astrei, mai cu seamă începând cu anul 1932, se orienta exclusiv spre sat; sprijinindu-se, în primul rând, pe intelectualitatea băștinașă de la țară. Începută în aprilie 1932, această muncă propagandistică și de lămurire în mase, la finele aceluiași an, se solda cu peste 200 cămine culturale și cam tot atâtea biblioteci.

Într-un bilanț făcut de „Astra” Basarabiei la începutul anului 1935 se vorbește deja de 567 de cămine, 518 biblioteci, 426 de coruri, 130 muzee, 170 de echipe teatrale bine organizate, 18 fanfare țărănești, cooperative, farmacii.

În jumătatea lunii iulie 1935, căminele „Astrei” Basarabiei se contopesc cu Fundația Culturală Regală „Princepele Carol”, dizolvându-se, de fapt, în aceasta din urmă. În luna decembrie a aceluiași an, 416 cămine din cele peste 500 trecură la Fundație [4, pp. 74-75].

Pe parcursul perioadei interbelice au fost create și au activat mai multe asociații de cultură locale, regionale precum: „Societatea culturală a românilor din Basarabia”, „Graiul Neamului”, „Făclia”, „Uniunea scriitorilor din Basarabia”, „Straja Țării”, „Liga Culturală”, „Cartea noastră”, „Asociația culturală a învățătorilor”, „Făuritorii României Mari”, „Ateneul B. P. Hasdeu”, „Speranța”, „Cultul Eroilor” ș. a. De asemenea, activau diverse societăți corale, muzicale, sportive [1, pp. 118, 129, 143, 155, 168, 183, 195, 207, 220]. Din motive economice, activitatea de propagandă a culturii o îndeplineau căminele culturale sub auspiciile acestor asociații de cultură.

Așadar, societățile și asociațiile culturale s-au angajat activ în opera de prosperare culturală a Basarabiei. Prin concursul lor s-au depus eforturi considerabile în rezolvarea problemelor de ordin politic, cultural, național etc. Aceste asociații au contribuit la reconsolidarea treptată a românismului în Basarabia, la renașterea demnității naționale, care au fost supuse anihilării în timpul ocupației țariste.

Răspândirea cărții românești în rândurile păturilor largi ale populației Basarabiei, concomitent cu măsurile de organizare și consolidare a școlii, era concepută ca un factor esențial pentru asigurarea unei vieți culturale naționale.

Ministrul instrucțiunii, C. Angelescu, într-un referat prezentat în fața guvernului, la 14 iulie 1923, argumenta și reactualiza necesitatea înființării bibliotecilor, în special, pentru provinciile unite. „Prin întregirea țării și alipirea noilor provincii, menționa el, s-a simțit nevoie de neamănat ca, mai ales unde populația română era amestecată de elemente străine neamului, să se organizeze acele focare, prin ajutorul cărora să putem ține trează conștiința poporului și dragostea de neam și de țară”. Totodată, el comunica guvernului că în anul 1922 a dat dispoziție să se înființeze 1000 de biblioteci, care au fost organizate „prin satele înșirate de-a lungul provinciilor unite” [11, p. 9].

În anii care au urmat, înființarea bibliotecilor școlare și populare a căpătat un caracter de masă, rolul Casei Școalelor și Culturii Poporului reliefându-se tot mai evident. Despre aceasta menționau inspectorii activității extrașcolare, în urma vizitelor anuale, întreprinse în localitățile din județele Basarabiei. Astfel, delegatul Ioan Tudor, care inspectase în primăvara anului 1926, după cum s-a menționat, numeroase școli basarabene, nota în raportul său: „Până la distribuția bibliotecilor de la Casa Școalelor, multe localități erau complet lipsite de ele. Cu instituirea acestor biblioteci s-a venit în ajutor atât populației, cât și membrilor corpului didactic, care, în parte, erau lipsiți de cunoașterea limbii române și de cunoștințele necesare misiunii lor”. „De asemenea, menționa el, s-au înființat biblioteci populare atașate pe lângă căminuri, comitete școlare etc., care au venit bine în ajutorul culturii localităților” [11, p. 9].

La mijlocul anilor 1930, în Basarabia funcționau circa 150 de biblioteci întreținute de Casa Școalelor și Cultura Poporului, precum și alte biblioteci afiliate căminelor culturale [1, pp. 118, 143, 155, 168, 183, 195, 207, 220].

De la începutul anilor '20, Casa Școalelor a acordat o atenție sporită și înființării căminelor culturale, menite să contribuie la răspândirea valorilor culturii naționale, afirmarea normelor morale și etice, la consolidarea credinței ortodoxe în rândurile populației. În anii următori, cu participarea inspectorilor activității extrașcolare și a corpului didactic, s-au înființat cămine culturale în numeroase localități ale Basarabiei.

Procesul de organizare a căminelor culturale era dirijat de către departamentele Ministerului Instrucțiunii, în care scop erau elaborate instrucțiuni metodice speciale. Era extinsă, de fapt, experiența acumulată în acest domeniu în Vechiul Regat în perioada antebelică, când înființarea căminelor a cunoscut un avânt ce cuprinsese toate județele [11, pp. 11-12].

Potrivit programului, lucrul în cămine se înfăptuia pe cercuri, care activau în direcțiile: combaterea sectelor religioase, a

alcoholismului, înființarea cooperativelor, a cantinelor pentru elevii săraci, a farmaciilor sătești, grija de igiena casei țărănești, de înfrumusețarea satului etc. [11, pp. 11-12].

Munca de culturalizare a maselor populare, prin intermediul căminelor culturale, afiliate „Astrei” basarabene sau „Fundației Culturale Regale Principele Carol”, cu susținerea Casei Școalelor și Culturii Poporului, în perioada interbelică, a fost organizată în majoritatea satelor basarabene. Promotoarea acestor activități era intelectualitatea sătească, susținută de școală, biserică, primărie etc. [5, p. 90].

Astfel, conform informațiilor din Monografiile județelor din Basarabia, cu referință la anul 1935, în ținut, sub auspiciile „Fundației Culturale Regale Principele Carol”, activau 524 cămine culturale, iar Casa Școalelor și Culturii Popoarelor întreținea, în același timp, 981 cămine culturale. În fiecare centru județean, pe lângă unul sau mai multe cămine orășenești, activa și câte un cămin județean, care coordona activitatea căminelor din raza județelor, iar la Chișinău activa și un cămin regional [1, pp. 118, 129, 143, 155, 168, 183, 195, 207, 220].

Diversele secții („Cultura muncii”, „Cultura sufletului, minții și a conștiinței naționale” „Cultura sănătății”etc.), care, din punct de vedere structural, funcționau în cadrul fiecărui cămin cultural, încercau să utilizeze în activitatea lor cele mai interesante și originale forme și metode în obținerea unor rezultate cât mai bune la capitolul educație cultural-spirituală și națională a oamenilor.

Una dintre cele mai efective forme de activitate a căminelor culturale din ținut, de altfel, ca și din alte zone ale României, a constituit-o organizarea anuală de cursuri țărănești, menite să contribuie, în cel mai direct mod, la culturalizarea sătenilor, la schimbarea mentalității lor și transformarea lor în adevărați cetățeni și gospodari.

Cu durată diferită, de câteva săptămâni sau chiar luni, aceste cursuri se organizau, de obicei iarna, când locuitorii satelor nu erau

antrenați în muncile de câmp. În cadrul lor se țineau atât prelegeri teoretice, cât și practice, nu numai pe teme de agricultură, dar și de istorie, de geografie, de medicină, de științe ale vieții, de educație moral-religioasă și cetățenească, de apărare pasivă etc. În fața ascultătorilor erau invitați învățători, preoți, agronomi, juriști, medici umani și veterinari, funcționari publici, militari etc. [13, p. 55].

Din 101 cursuri organizate în 1938 de căminele culturale pe întreaga Românie, 60 reveneau căminelor culturale din județele Basarabiei [3, p. 68].

Conform unor date incomplete, doar în anii 1938-1939, cursurile țărănești organizate de căminele culturale din cele nouă județe ale Basarabiei au fost frecventate de circa 13.195 de săteni, cărora li s-au ținut peste 3.557 de prelegeri teoretice și practice, de către 1782 de învățători, preoți, agronomi, medici etc. Celor mai disciplinați și strălucitori țărani, care frecventau cursurile, li se acordau diverse premii, inclusiv și câte un plug de arat pământul, din partea regelui României [13, p. 55].

Activitatea cultural-educativă din perioada respectivă nu se reducea doar la aspectul oarecum, cantitativ, de răspândire a culturii în rândurile maselor populare. Acestea reprezentau, concomitent, un factor creator al culturii. Din această cauză populația era atrasă în activitatea cămineor culturale sătești, județene, era stimulată activitatea societăților artistice de amatori, în cadrul cărora participanții aveau posibilitatea să învețe, să se inițieze în domeniul culturii artistice și chiar să se afirme ca talente [7, pp. 12; 8, p. 151].

Astfel, o preocupare importantă a societății „Principele Carol” o constituia dezvoltarea activității artistice de amatori, mai ales, la sate. Cu acest prilej se organizau concursuri corale locale și naționale, stimulându-se lucrările inedite. La unul din congresele căminelor culturale, organizate la nivel național, la 7 iunie 1938, a avut loc concursul de coruri din diferite provincii ale țării. Cele mai numeroase coruri s-au dovedit a fi cele din Basarabia, care s-au ales cu premii și mențiuni pentru interpretare și repertoriul muzical.

Pentru cei mai sârguincioși și activi membri ai formațiunilor artistice au fost organizate excursii prin România [9, p. 88].

De exemplu, în perioada interbelică, s-au evidențiat corurile Căminului Cultural din Tighina (conducător artistic I. Buciuceanu), al învățătorilor din Soroca (conducător T. Popovici), corul Parohiei și al școlii Ordășei, județul Soroca. La concursul din 7 iunie 1938, organizat de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” din București, corurile basarabene au fost clasificate printre primele. Cu premiul I au fost distinse corurile din comuna Cosăuți, județul Soroca și din Vancicăuți, județul Hotin. Premiul II a revenit corurilor din com. Camenca, jud. Soroca, Delacheu, județul Tighina și Cisticeni, județul Hotin. Cu premiul III a fost evidențiat corul din com. Șoldănești, jud. Orhei. Corului din comuna General A. Averescu, județul Ismail, i-a fost acordată o mențiune. Juriul a apreciat nu numai tehnica de interpretare, ci și repertoriul compus din cântece și melodii inedite. În final s-a hotărât să fie publicate și răspândite cântecele prezentate de corurile basarabene, pentru a înnoi fondul folcloric” [10, pp. 57-58].

Un rol important în redeşeptarea satelor și crearea instituțiilor culturale l-au avut cunoscutele echipe monografice create în anul 1925 de către D. Gusti, directorul Institutului Social Român sub auspiciile Fundației Regale „Principele Carol”.

Obiectivul de bază al acestor echipe îl constituia studierea localităților regatului în toată complexitatea lor. După cum menționa D. Gusti, „studiile sociologice ne învață să descoperim și să înțelegem adevărul că satul este sanctuarul unde s-a refugiat și se păstrează manifestarea de viață a poporului românesc, că satul cuprinde o enciclopedie a vieții” [6, p. 471].

Din 1934 au început să activeze și echipe studențești, care urmăreau „în mod experimental crearea unei doctrine și a unei tehnici de muncă culturală la sate”. Caracterizând rezultatele campaniilor de lucru ale echipelor studențești, D. Gusti scria, în 1937, că ele prezintă „o operă de pedagogie socială la sate”. Scopul

era să ajungă la o trezire a puterilor vii ale satului și la o organizare a lor, pe care o vedeau culminând cu Căminul Cultural sătesc. Tineretul trebuia să-și închine viața și idealurile pentru aspectele culturii sătești, a sănătății, a muncii, a sufletului sau a minții [3, p. 64].

„Mândria cea mai mare a echipelor studentești, scrie D. Gusti, este aceea de a fi putut lăsa, în fiecare sat unde au lucrat, o mână de oameni pregătiți și strânși în Cămine Culturale, care vor duce mai departe munca începută” [3, p. 64].

În ansamblu, munca culturală la sate prevedea: sănătatea (igiena satului și a sătenilor, cultura fizică), munca (viața economică regională, femeia în gospodărie, viața cooperatistă), sufletul (viața moral-religioasă și artistică) și mintea (răspândirea cărții prin biblioteci, șezători, muzeu, teatru, radio ș. a.).

Datorită activității echipelor studentești, situația căminelor culturale de la 1934 până în 1938 s-a îmbunătățit considerabil. În Basarabia numărul lor a atins cifra de 635. Pe județele din Basarabia, s-au organizat cămine culturale în județul Hotin – 81, Soroca – 100, Bălți – 108, Orhei – 72, Lăpușna – 100, Tighina – 61, Cahul – 29, Cetatea Albă – 56, Ismail – 46. În acest context, Basarabia, după numărul căminelor județene, în comparație cu alte regiuni ale României, atinge cei mai înalți indici [3, p. 68].

Crearea și funcționarea în anii interbelici în localitățile basarabene a unui număr impresionant de societăți, asociații, instituții culturale, care au desfășurat o vastă activitate, a constituit o acțiune culturală fără precedent în spațiul dintre Prut și Nistru. Aceste instituții au jucat un rol enorm în viața culturală și spirituală a comunităților respective, a fiecărui membru al lor, funcționând cu succes până la ocuparea Basarabiei, în iunie 1940, de către trupele sovietice. Utilizând în activitate diverse forme și metode, ele au reușit să obțină realizări deosebit de importante, contribuind la schimbarea mentalității oamenilor, la transformarea lor în cetățeni și adevărați gospodari ai Țării.

Bibliografie

1. Agrigoroaiei, Ion, Palade, Gheorghe, *Basarabia în cadrul României întregite 1918-1940*, Chișinău, 1993
2. Bârsănescu, Ștefan, *Politica culturii în România contemporană. Studii de pedagogie*, Iași, 1937.
3. Botezatu, Grigore, *Echipele studențești conduse de prof. D. Gusti*, în: „Destin Românesc”, Chișinău, 1997, nr. 2.
4. Corbu, Haralambie, *O vatră de lumină: „Astra Basarabiei”*, în: „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1992, nr. 2-3.
5. Grosu, Vasile, *Căminul cultural „Ștefan Ciobanu” din com. Talmaz, jud. Tighina-parte integrantă a Fundației Culturale Regale*, în: „Destin Românesc”, Chișinău, 1999, nr. 3.
6. Gusti, Dimitrie, *Opere. Vol. I*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968.
7. Negru, Nina, *Bibliotecile din Basarabia și conștiința de comunitate*, în: „Magazin bibliografic”, Chișinău, 1998, nr. 1-2.
8. Noroc, Larisa, *Unele considerații privind politica de stat în domeniul culturii Basarabiei în perioada interbelică*, în: „Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova”. Anuar istoric, Chișinău, 2001, nr. 2.
9. Idem, *Grații regale în cultura basarabeană*, în: „Analele ANTIM”, Anuar istoric, Chișinău, 2006, nr. 7.
10. Idem, *Cultura Basarabiei în perioada interbelică (1918-1940)*, Chișinău, 2011.
11. Palade, Gheorghe, *Factori de realizare a propagandei culturale în Basarabia (1918-1928)*, în: „Cugetul”, Chișinău, 1999, nr. 4.
12. Idem, *Din activitatea intelectualilor din Vechiul Regat, Ardeal și Bucovina în Basarabia anilor unirii 1918-1920*, în: „Destin Românesc”, Chișinău, 1997, nr. 1.
13. Popovschi, Valeriu, *Reflecții cu privire la activitatea unor cămine culturale din Basarabia la sfârșitul perioadei interbelice și în anii războiului*, în: „Revista de Istorie a Moldovei”, Chișinău, 2006, nr. 1-2.
14. Chiciuc, Larisa, *Societatea istorico-literară Bogdan Petriceicu Hasdeu*, în: „Cugetul”, 1999, nr. 4.